

УДК 947.7+929

Внутрішня та зовнішньополітична діяльність Народного Руху України у 1992–1999 рр.

В.Ф. ДЕРЕВІНСЬКИЙ

Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ, Україна,
E-mail: vasyldr@ukr.net

Авторське резюме

Народний Рух України був однією з найбільших і найавторитетніших партій 1990-х рр. З приходом на посаду голови Руху В. Чорновола розпочався новий етап історії НРУ як політичної партії. В. Чорновіл активізував діяльність Руху, провів реорганізацію його структур, посилив агітаційно-пропагандистський апарат, забезпечив фінансуванням тощо. Період нового зростання діяльності НРУ під керівництвом В. Чорновола становить значне зацікавлення для дослідників.

У цій статті зроблена спроба провести осмислення масштабної діяльності Руху під керівництвом В. Чорновола у 1992–1999 рр. В статті розглянуто як внутрішньополітичну, так і зовнішньополітичну працю В. Чорновола на чолі партії. Досліджено низку різноманітних акцій НРУ, зокрема політичних, культурно-мистецьких, спортивних, гуманітарних та інших. Також у статті йдеться про провадження В. Чорноволом міжнародної неурядової дипломатії.

Проаналізовано особливості сприйняття Руху закордоном, контакти із закордонними партнерами. Значення статті полягає в тому, що вона доповнить інформацію про В. Чорновола, НРУ та суспільно-політичні процеси 1990-х рр.

Ключові слова: В. Чорновіл, Рух, НРУ, партія, діяльність, політика, акції.

Domestic and foreign policy of the People's Movement of Ukraine in 1992-1999 years

V.F. DEREVINSKYI

Kyiv national university of construction and architecture, Kyiv, Ukraine, E-mail: vasyldr@ukr.net

Abstract

People's Movement of Ukraine was one of the largest and most influential parties of the 1990s. With © В.Ф. Деревінський, 2015

the election chairman of NRU V. Chornovil began a new phase in the history of the Movement as a political party. V. Chornovil managed to activate work the Rukhu, to reorganize its structures, to strengthen apparatus agitation and propaganda, provide financing and more. New period of growth under the leadership of V. Chornovil NRU is of interest to researchers.

In this article attempts to analyze the extensive activities of the Movement under the leadership of V. Chornovil in 1992-1999 years. The paper considers internal political and foreign political work of V. Chornovil headed party. A study of a number of different actions NRU, including political, cultural, sports, humanitarian and others. In addition, in the article discusses features of international non-governmental diplomacy V. Chornovil. It is analysed features of the perception of Rukh abroad, contacts with foreign partners. The value of the article is in that, it will complement the information about Chornovil, PMU and socio-political developments of the 1990s.

Keywords: V. Chornovil, Rukh, NRU, party, activity, policy, actions.

Постановка проблеми. Народний Рух України був однією з найбільших і найавторитетніших партій 1990-х рр. Розпочавши своє існування як громадсько-політична організація, яка об'єднувала в своїх лавах кількості тисяч громадян, зіграла велику роль у ліквідації комуністичного тоталітарного режиму та відновленні Української держави. З приходом на посаду голови Руху В. Чорновола та трансформацією на політичну партію, НРУ на відміну від подібних утворень в інших державах Східної Європи вдалося зберегтися на політичній карті України. В. Чорновіл активізував діяльність Руху, провів реорганізацію його структур, посилив агітаційно-пропагандистський апарат, забезпечив фінансуванням тощо. Період нового зростання діяльності НРУ під керівництвом В. Чорновола становить значне зацікавлення для дослідників.

Аналіз досліджень і публікацій. В сучасній українській історіографії є низка монографій присвячених історії НРУ чи окремим аспектам його діяльності [1;2]. Опубліковано значну кількість публікацій щодо різних питань історії партії [4]. У публікаціях висвітлені певні аспекти діяльності на чолі Руху [5]. Однак надалі залишається широке коло питань, які потребують нових досліджень та інтерпретацій. Поглибленому опрацюванню певних питань сприяє введення до наукового обігу нових документів та матеріалів.

Мета дослідження. У цій статті зроблена спроба провести осмислення масштабної діяльності Руху під керівництвом В. Чорновола у 1992–1999 рр. Розглянуто як внутрішньополітичну, так і зовнішньополітичну діяльність В. Чорновола на чолі партії. Досліджено низку різноманітних акцій НРУ, зокрема політичних, культурно-мистецьких, спортивних, гуманітарних та інших. У статті йдеться про проголошені В. Чорноволем принципи міжнародної неурядової дипломатії. Показано особливості прийняття Руху закордоном, контакти із закордонними партнерами. Значення статті полягає в тому, що вона доповнить інформацію про В. Чорновола, НРУ та суспільно-політичні процеси 1990-х рр.

Виклад основного матеріалу. Для пропагування своєї політичної позиції Рух проводив різноманітні заходи включно із широкомасштабними акціями. Ініціатором, організатором та неопосередкованим виконавцем практично всіх цих заходів був В. Чорновіл, який вважав, що

вони обов'язково вплинуть на свідомість частини людей, привернуть їхні симпатії до НРУ. Починаючи від перших великих акцій – святкування 500-річчя українського козацтва, збирання підписів громадян для проведення референдуму щодо переобрання Верховної Ради у 1992 р, які провів Рух під орудою В. Чорновола, в наступні роки було організовано низку великих всеукраїнських заходів. На початку 1993 р. Рухом здійснено акцію «Весна України», спрямовану на підготовку до можливої виборчої кампанії та декомунізацію українського суспільства. У другій половині 1993 р. Рух взяв участь у акціях спрямованих на усунення уряду Л. Кучми і переобрання Верховної Ради, під час яких вдалося досягти поставлених цілей. Значний внесок зробив НРУ у проведення у 1996р. петиційної кампанії, під час якої зібрали три мільйони підписів на підтримку Конституції та за заборону діяльності комуністичної партії. На початку весни 1997 р. Рух провів акції «Зарплата» й «Пенсія», в ході яких рухівці критикували владу з приводу невивлат зарплат і пенсій та роз'яснювали громадянам як потрібно добиватися зароблених грошей. Постійними були заходи НРУ спрямовані на протидію «весняних» та «осінніх» наступів лівих сил. Також Рух проводив акції з приводу агресивної політики Росії щодо України, поступок української влади на українсько-російських переговорах, недоцільності перебування в СНД тощо. Коли окреслити рухівські акції в цифрах, то лише протягом 1996–1997 рр. було організовано понад 30 масових заходів та виготовлено і поширено близько 17 млн. примірників листівок. Значного поширення набула інформація про нагородження ветеранів Другої світової війни пам'ятною відзнакою Руху, котрі відмовилися від медалі СНД. Сприяв НРУ у створенні Товариства ветеранів Другої світової війни, завданням якого було досягти примирення ветеранів різних армій. Виступала партія на захист прав кримсько-татарського народу, давалася належна оцінка сепаратистським проявам у різних регіонах України. Окрім політичних акцій, Рух організовував або підтримував культурно-мистецькі, спортивні та інші. На початку 1990р. НРУ започаткував пісенно-музичний фестиваль «Червона калина», а в середині 1990-х рр. Всеукраїнський фестиваль «Перлини сезону». Зокрема В. Чорновіл брав участь у нагородженні переможців фестивалю «Перлини сезону» та переможця за-

очного шахового турніру «Кубок незалежності», організованого газетою «Час-Time». Під час святкування у 1997 р. Дня молоді та Дня Конституції за участю українських естрадних зірок відбулася презентація рухівської благодійної культурно-мистецької акції «Україна має шанс!».

НРУ опікувався питаннями, пов'язаними з усуненням наявного в духовному вимірі антагонізму між Сходом і Заходом України, оздоровленням дітей, допомогою населенню у вирішенні різних питань. Завдяки «рухівській дипломатії» відбувався обмін мистецькими колективами, студентськими групами, екскурсійними поїздками школярів. Січеславська (Дніпропетровська) крайова організація активно підтримувала вкладачів, потерпілих від трастових кампаній. Рухівці Полтавщини проводили акцію «Одинока бабуся», для надання грошової допомоги самотнім людям похилого віку. Волинська крайова організація заснувала премію «Просвіток», якою нагороджували представників інтелігенції в День Соборності та «Щире серце», якою нагороджували жінок-патріоток в День матері. Значну підтримку фермерам надавали Чернігівська, Полтавська, Миколаївська, Київська, Херсонська та інші організації. НРУ і безпосередньо В. Чорновола брали участь у допомозі потерпілим мешканцям в результаті повені на Закарпатті, зібравши і відправивши в постраждалий регіон значну кількість необхідних там речей та продуктів харчування. В 1993 р. завдяки зусиллям В. Чорновола, зі складів НАТО у Голландії в Україну в якості гуманітарної допомоги доставили і розподілили по лікарнях різних областей повністю укомплектовані польові шпиталі.

Одним із найголовніших напрямків діяльності керівництва Руху було налагодження співпраці та координації дій між національно-демократичними і реформаторськими силами. Спільними зусиллями разом з іншими організаціями НРУ вдалося провести низку важливих заходів, однак надто складним виявилось завдання щодо створення дієвого об'єднання цих сил під час виборчих кампаній 1994 та 1998 років. Амбітність лідерів різних партійних організацій переважала розуміння реального місця своєї сили в політичній структурі держави та необхідності узгодженості дій заради здобуття максимальної кількості голосів виборців. Нерідко успіху координації дій національно-демократичних сил заважали амбіції рухівського керівництва, що впливали з амбівалентності чисельності та можливостей НРУ й інших національно-демократичних партій.

Велику увагу керівництво НРУ приділяло розгортанню міжнародної діяльності, за висловом В. Чорновола, – своєї рідній неурядовій дипломатії, за допомогою якої Україну пізнавав світ. Зусилля Руху в ділянці зовнішньої політики полягали в тому, щоб створити зону миру і стабільності на всьому периметрі кордонів України [8].

В. Чорновіл та інші активісти партії при

поїздках за кордон і при частих контактах з державними діячами й послами інших країн в Україні підкреслювали значення стабільної сильної України для європейської і світової безпеки, необхідності пріоритетної допомоги Україні для її швидкої інтеграції в євроатлантичну структуру. Авторитет Руху за кордоном був доволі високим і його оцінка подій завжди викликала інтерес. У НРУ встановилися і поглиблювалися добрі контакти із багатьма партіями різних країн світу, особливо з Консервативною партією Великої Британії, Демократичною та Республіканською партіями США, литовськими консерваторами, Угорським демократичним форумом, польською Унією вольності та ін. В. Чорновіл та активісти Руху знайомилися з політичними системами та діяльністю партій Великої Британії, Литви, США, Угорщини, Польщі та Росії під час робочих поїздок до цих країн.

В'ячеслав Чорновіл зустрічався з відомими політичними діячами світу. Мав зустрічі з Президентом Чехії В. Гавелом, колишнім Президентом США Р. Рейганом, колишнім прем'єр-міністром Великої Британії М. Тетчер та іншими [9]. Остання у 1998 р. прийняла запрошення В. Чорновола приїхати в Україну.

НРУ був запрошений спостерігачем до Європейського демократичного союзу (EDU), що об'єднував партії правочентристського напрямку [6, арк. 11].

В. Чорновіл та його заступник – представники єдиної української політичної сили весною 1997 р. взяли участь у нараді керівників центрально-європейських партій консервативного, ліберального, національно-демократичного та християнсько-демократичного спрямування в Лакітеку (Угорщина), де було утворено Центральноевропейський форум за демократію. У жовтні 1996 р. молодіжна організація НРУ – Молодий Рух стала повноправним членом Міжнародного демократичного союзу, який об'єднував молодіжні організації правих і правочентристських партій 145 країн світу. У липні 1997 р. Молодий Рух було прийнято до об'єднання молодих демократів Європи.

Лідер НРУ відстоював не лише національні інтереси України, а й дбав про розвиток і захист демократії та прав людини в інших країнах. Він направляв листи і звернення до керівників інших країн, в яких наполягав на дотриманні ними демократичних принципів у своїх країнах.

Звертався до влади Грузії з вимогою припинити переслідування опозиції та відмінити судові вироки її представникам; висловлював протест польській владі щодо переслідування польського історика українського походження М. Сивіцького за його наукову роботу; засудив застосування владою Вірменії силових методів проти опозиції під час президентських виборів. Надсилав В. Чорновіл листи з пропозиціями підтримки і допомоги організаціям інших країн. Зокрема, направив 3 квітня 1995 р. лист голові Білоруського народного фронту З. Позняку, в якому йшлося про готовність Руху надати

організаційну і консультаційну допомогу БНФ у проведенні парламентської виборчої кампанії [7, арк. 28]. З проханням допомоги до лідера НРУ зверталися представники опозиційних сил інших країн. Зокрема представники сербського опозиційного руху «Заєдно», демократичної опозиції Узбекистану та ін. [3]. Звертався до В. Чорновола за підтримкою усунутий від влади Президент Грузії З. Гамсахурдія.

Виступив НРУ на захист чеченського народу під час наступу російських військ на Чечню. Пресове агентство НРУ «Рух-прес» налагодив контакт з чеченськими інформанцями. Рух ініціював збирання гуманітарної допомоги для постраждалих в результаті війни населенню Чечні (зібрали і передали 50 тонн медикаментів, продуктів харчування, одягу), активісти і депутати Верховної Ради від Руху перебували в Чечні як спостерігачі під час президентських і парламентських виборів. Делегація НРУ на чолі з В. Чорноволом побувала на урочистостях

з приводу інаугурації Президента Ічкерії А. Масхадова. Завдяки наданню допомоги представникам різних країн та опозиційних рухів авторитет НРУ та України посилювався в Європі та світі.

Висновки. Таким чином, упродовж 1992–1999 рр. під керівництвом В. Чорновола НРУ проводив активну політичну діяльність, був однією з активних, впливових та дієвих українських політичних партій. Здійснював діяльність спрямовану на розв'язання внутрішньодержавних та міждержавних питань.

У полі його уваги перебували різні аспекти життя суспільства і держави, зокрема політичні, культурно-мистецькі, спортивні, гуманітарні тощо. В. Чорновіл та НРУ користувались авторитетом і визнанням на міжнародній арені, підтримували контакти з провідними політичними діячами і партіями різних країн. Рух під керівництвом В. Чорновола здійснював активну міжнародну неурядову дипломатію для зміцнення позицій України в Європі та світі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гончарук Г. І. Народний Рух України: історія / Г. І. Гончарук. – О.: Астропринт, 1997. – 378 с.
2. Діденко Ю. В. Народний Рух у державотворчих процесах України (1989–2002) / Ю. В. Діденко. – О.: Астропринт, 2006. – 176 с.
3. Народний Рух підтримує сербських демократів // Рух-прес. – 1996. – 17 грудня.
4. Народний Рух України: місце в історії та політиці. – О.: «Астропринт», 2011. – 450 с.
5. Тиский М. Г. Історія виникнення Народного Руху на Волині / М. Г. Тиский. – Луцьк: Ініціал, 2001. 255 с.
6. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 270, оп. 1, спр. 227, арк. 11.
7. ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 214, арк. 20–23.
8. Чорновіл В. Битися чи миритися? / В. Чорновіл // Час-Тіме. – 1998. – 15–21 січня.
9. Blažek P. Bývalý vězeň z gulagu chce jít českou cestou / P. Blažek // Pravo. – 1996. – 8 říjen.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2015

REFERENCES:

1. *Goncharuk G. I.* Narodnyi Rukh Ukrainy: istoriya (People's Movement of Ukraine: History). Odesa, 1997, 378.
2. *Didenko Yu. V.* Narodnyi Rukh u derzhavotvorchikh procesakh Ukrainy (People's Movement of Ukraine in the state building process in the Ukraine). Odesa, 2006, 176 p.
3. Narodnyi Rukh pidtrymue serbskykh demokrativ (People's Movement supports the Serbian Democratic). *Rukh-pres*, 1996, 17 grudnia.
4. Narodnyi Rukh Ukrainy: misce v istorii ta polityci (People's Movement of Ukraine: in the history and politics). Odesa, 2011, 450 p.
5. *Tyskyi M. G.* Istoriia vynyknennia Narodnogo Rukhu na Volyni (The history of the People's Movement in Volyn). Luck, 2001, 255 p.
6. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv gromadskykh obednan Ukrainy (Central State Archives of Public Organizations of Ukraine), no. of fund 270, no. of description 1, case no. 227, amount of folias 11.
7. TsDAGO Ukrainy (TsDAGO of Ukraine), no. of fund 270, no. of description 1, case no. 214, amount of folias 20–23.
8. *Chornovil V.* Bytysia chy myrytysia? (Fight or put up?). Chas-Time, 1998, 15–21 sichnia.
9. *Blažek P.* Bývalý vezhen z gulagu chce cheskou cestou (Former prisoner of the gulag wants to go through Czech). *Pravo*, 1996. – 8 říjen.

Деревінський Василь Федорович – доктор історичних наук, професор Київський національний університет будівництва і архітектури
Адреса: 03680, м. Київ, пр. Повітрофлотський, 31
E-mail: vasyldr@ukr.net

Derevinskyi Vasyl Fedorovych – doctor of historical sciences, Full Prof.
Kyiv national university of construction and architecture
Address: 31, Povitroflotsky Av., Kyiv, 03680, Ukraine
E-mail: vasyldr@ukr.net